

BELEIDSAANBEVELINGEN MASTERS BASISONDERWIJS

dr. Charlotte Struyve, dr. Carolien Frijns en dr. Bénédicte
Vanblaere

Promotoren: prof. dr. Bieke De Fraine & Kaat Delrue

Gelieve naar deze publicatie te verwijzen als volgt:

Struyve, C., Frijns, C., Vanblaere, B., Delrue, K., & De Fraine, B. (2019). *Beleidsaanbevelingen masters basisonderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Voor meer informatie over deze publicatie charlotte.struyve@kuleuven.be carolien.frijns@arteveldes.be benedicte.vanblaere@arteveldes.be

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, Ministerie voor Onderwijs en Vorming.

In deze publicatie wordt de mening van de auteur weergegeven en niet die van de Vlaamse overheid. De Vlaamse overheid is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de opgenomen gegevens.

© 2019 STEUNPUNT ONDERWIJSONDERZOEK

p.a. Coördinatie Steunpunt Onderwijsonderzoek
UGent - Vakgroep Onderwijskunde
Henri Dunantlaan 2, BE 9000 Gent

Deze publicatie is ook beschikbaar via www.steunpuntsono.be

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Beleidssamenvatting	4
3. Beleidsaanbevelingen: drie lijnen en zes aanbevelingen	11
3.1 Variatie aan masteropleidingen: inhoud boven label	11
3.1.1 Aanbeveling 1: Investeer in een kwaliteitsvolle lerarenopleiding waarvan het curriculum primeert op het diploma (bachelor of master)	11
3.1.2 Aanbeveling 2: Investeer in kwaliteitsvolle en specialiserende (optionele) professionalisering specifiek gericht op leraren basisonderwijs	12
3.2 Lerarenteam: behoefte aan diversiteit	13
3.2.1 Aanbeveling 3: Creëer en handhaaf heterogene lerarenteams in lerende schoolculturen	13
3.2.2 Aanbeveling 4: Investeer in verder onderzoek naar de relatie tussen masters basisonderwijs en schoolontwikkeling	14
3.3 Lerarenimago en loopbaandifferentiatie: hand in hand	14
3.3.1 Aanbeveling 5: Zet in heterogene lerarenteams in op taakdifferentiatie en voorzie formele mandaten	14
3.3.2 Aanbeveling 6: Zorg voor een aantrekkelijk loon voor masters basisonderwijs	15
4. Conclusie	15
Referentie	15

1. Inleiding

De discussie over het al dan niet opleiden van masters specifiek voor het basisonderwijs is tot nu toe, zowel in Vlaanderen als daarbuiten, weinig empirisch onderbouwd. De doelstelling van het onderzoek *Reviewstudie en exploratief onderzoek naar masters basisonderwijs* (Struyve, Frijns, Vanblaere, Delrue & De Fraine, 2019) is om tegemoet te komen aan deze beperking door enerzijds de schaarse evidentie te bestuderen en anderzijds een aantal bestaande praktijken in Europa te verkennen, gedetailleerd te beschrijven en te analyseren. In 2018 werden daarom twee deelstudies uitgevoerd: (1) een systematische reviewstudie naar de empirische en theoretische evidentie over masters in het basisonderwijs en (2) een exploratief onderzoek waarbij een landenstudie en een meervoudige gevalstudie in Portugal, Finland, Ierland en Nederland werden opgezet. Er werden dus geen Vlaamse respondenten bevroegd.

Op basis van het vermelde onderzoek kunnen zes beleidsaanbevelingen geformuleerd worden. We relateren de beleidsaanbevelingen aan drie lijnen die uit beide deelstudies volgen en een belangrijke rol spelen bij de opleiding en tewerkstelling van masters in het basisonderwijs. Deze lijnen zijn: (1) variatie aan masteropleidingen: inhoud boven label, (2) masters in de school: behoefte aan educatieve diversiteit in een lerarenteam en (3) masters in de samenleving: lerarenimago. De beleidsaanbevelingen zijn gebaseerd op het beschreven onderzoek en geven geen pasklare antwoorden op de vraag of het wenselijk dan wel noodzakelijk is om specifiek in Vlaanderen een masteropleiding basisonderwijs op te richten. De beleidsaanbevelingen sluiten nauw aan bij de genuanceerde resultaten van het vermelde internationale onderzoek en bieden wetenschappelijk onderbouwde richtlijnen voor de discussie over het al dan niet opleiden van masters basisonderwijs in Vlaanderen. Daarnaast bieden de beleidsaanbevelingen een visieontwikkeland kader voor verder beleidsvoorbereidend werk in Vlaanderen gericht op de pre- en in-service professionalisering van sterke leraren basisonderwijs.

Voor een uitgebreide en gedetailleerde beschrijving van de lijnen en de bijbehorende onderzoeksresultaten verwijzen we naar het [onderzoeksrapport](#). In wat volgt, bespreken we de beleidssamenvatting en de beleidsaanbevelingen per lijn.

2. Beleidssamenvatting

Aanleiding van dit onderzoek

Wereldwijd heerst een grote bezorgdheid over de aantrekkelijkheid van het lerarenberoep (zie o.m. Cochran-Smith, 2014; Struyve, 2017; Van den Brink, Jansen, & Pessers, 2005). In Vlaanderen tonen de meest recente cijfers aan dat ongeveer 25% van de leraren in het basisonderwijs gedurende de eerste vijf jaar het beroep verlaat (Vlaams Parlement, 2018). De Vlaamse Regering erkent dat de kwaliteit van het onderwijs in sterke mate afhangt van de kwaliteit van de leraren en wil daarom inzetten op de versterking van de lerarenopleiding en op de verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Ook een masteropleiding specifiek gericht op het basisonderwijs wordt naar voren geschoven als een mogelijke manier om een grotere diversiteit aan profielen te laten

instromen in de lerarenopleiding en als een hefboom voor een verhoogde aantrekkelijkheid van de basisschool als werkplek. Zo stellen onder meer het Christelijk Onderwijzersverbond (COV) en het Katholiek Onderwijs Vlaanderen dat een goede mix van academisch en professioneel geschoolden binnen een schoolteam een meerwaarde vormt, omdat de diversiteit in kennis en vaardigheden het leren van en met elkaar bevordert (Christelijk Onderwijzersverbond & Katholiek Onderwijs Vlaanderen, 2017). Ook de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) gaat ervan uit dat het net in de complementariteit met de professionele bachelor is dat de master basisonderwijs mogelijk een meerwaarde heeft. De samenwerking tussen de leraar op bachelorniveau en de leraar als master basisonderwijs heeft het potentieel om scholen meer *evidence-based* en *evidence-informed* te laten werken (Vlaamse Onderwijsraad, 2017).

Doelstellingen van dit onderzoek en onderzoeksvragen

De discussie over het al dan niet opleiden van masters specifiek voor het basisonderwijs is tot nu toe, zowel in Vlaanderen als daarbuiten, weinig empirisch onderbouwd (Van Veen, 2018). De doelstelling van dit onderzoek is om die discussie geïnformeerd en onderbouwd te voeren door (1) de schaarse evidentie te bestuderen en (2) bestaande praktijken in Europa te verkennen, gedetailleerd te beschrijven en te analyseren. Meer bepaald willen we met dit onderzoeksproject kennis opbouwen over de mate waarin en de omstandigheden waaronder het inzetten van masters basisonderwijs al dan niet bevorderlijk is voor de leerling, de leraar en de school. Het resultaat van dit onderzoek moet Vlaamse beleidsmakers toelaten om een geïnformeerde beslissing te nemen in het huidige debat. Concreet hebben we een antwoord gezocht op de volgende drie onderzoeksvragen:

1. Wat zijn enerzijds de theoretische argumenten en anderzijds de empirische evidentie voor het opleiden van masters basisonderwijs?
2. In welke mate en op welke manier worden in Europa masters basisonderwijs opgeleid en tewerkgesteld?
 - 2.1 Welke opleidingen en opleidingstrajecten zijn gangbaar?
 - 2.2 In welk statuut worden masters tewerkgesteld (opdracht, verloning)?
3. Hoe evalueren schoolactoren de tewerkstelling van masters basisonderwijs in hun school?
 - 3.1 Wat zijn de (gepercipieerde) voordelen voor leerlingen, leraren en scholen?
 - 3.2 Wat zijn de (gepercipieerde) nadelen voor leerlingen, leraren en scholen?
 - 3.3 Welke condities worden beschouwd als noodzakelijk opdat masters basisonderwijs een meerwaarde kunnen betekenen voor leerlingen, leraren en scholen?

De eerste onderzoeksvraag werd beantwoord aan de hand van een reviewstudie (deelstudie 1), terwijl een exploratieve studie werd opgezet om een antwoord te formuleren op de tweede en derde onderzoeksvraag (deelstudie 2).

Deelstudie 1: Reviewstudie

De eerste deelstudie, een systematische reviewstudie, beantwoordt de eerste onderzoeksvraag. We focusten ons hier op de bestaande wetenschappelijke studies over masters basisonderwijs. Meer bepaald gingen we na welke theoretische argumenten onderzoekers aanhalen voor het (bestuderen van het) opleiden en tewerkstellen van masters basisonderwijs en brachten we de bestaande empirische evidentie in kaart over de mate waarin masters een meerwaarde bieden voor de leerling, de leraar en de school. Het zoekproces werd voltrokken op drie verschillende manieren: een systematisch zoekproces in relevante elektronische databases, een nauwkeurige lezing van referentielijsten en een consultatie bij enkele Nederlandse collega-onderzoekers die momenteel ook onderzoek voeren naar deze thematiek. De zoektocht leidde uiteindelijk tot de selectie van 25 bijdragen die vervolgens werden geanalyseerd. De analyse verliep in twee stappen: een beschrijvende analyse, waarbij de bijdragen met elkaar werden vergeleken op basis van verschillende kenmerken, en een interpretatieve analyse, waarbij we op zoek gingen naar centrale, inhoudelijke thema's die als een rode draad door de bijdragen lopen.

In de beschrijvende analyse kwamen we tot vijf vaststellingen. Ten eerste hebben de bestaande studies hoofdzakelijk betrekking op het onderwijs in de Verenigde Staten en ligt de focus voornamelijk op het lager onderwijs. Ten tweede hanteert men meestal een kwantitatief onderzoeksdesign waarbij men gebruikmaakt van bestaande grootschalige datasets. Deze datasets lenen zich uitstekend voor onderzoek naar de samenhang tussen de opleidingsniveaus van leraren en leerlinguitkomsten. Slechts enkele studies, hoofdzakelijk recentere studies, hanteren een mixed-methods benadering of hebben een theoretische insteek. Ten derde zijn de bestaande bijdragen wezenlijk exploratief van aard. Anders gezegd: men doet weinig beroep op theoretische argumenten voor het bestuderen van de mate waarin leraren met een masterdiploma in het basisonderwijs bevorderlijk zijn voor de leerling, de leraar en de school. Meestal is men uitgebreid op zoek naar kenmerken van de leraar die een rol spelen bij onderwijskwaliteit en vormt het opleidingsniveau slechts één van de vele bestudeerde kenmerken. De bijdragen die wel vanuit een specifieke hypothese vertrekken, gaan ervan uit dat masters in het basisonderwijs beter scoren op het vlak van een onderzoekende houding, over een grotere vakkennis en sterkere didactische vaardigheden beschikken, meer onderwijsvernieuwingen en kennisdeling binnen het schoolteam initiëren en het imago van het lerarenberoep verbeteren. Ten vierde stelden we vast dat de meest bestudeerde uitkomstvariabelen zich op leerlingniveau en, in iets kleinere mate op leraarniveau, bevinden. Uitkomstvariabelen op schoolniveau zijn eerder zeldzaam. Op leerlingniveau onderscheiden we de cognitieve en non-cognitieve kenmerken en op leraarniveau de inhoudelijke expertise en pedagogisch-didactische vaardigheden en jobattitudes. Ten vijfde stelden we vast dat, wanneer we kijken naar de bijdragen die onderzoeken in welke mate het opleidingsniveau van leraren samenhangt met leerlinguitkomsten, 75% van de bijdragen geen significante resultaten vindt, 22% een positieve en 3% een negatieve relatie vaststelt. Deze verhoudingen liggen anders wanneer we kijken naar de bijdragen die de samenhang bestuderen tussen het opleidingsniveau van de leraar en uitkomstvariabelen op leraarniveau: 48% van de bijdragen vindt geen significante relatie, 43% stelt een positieve samenhang vast en 9% concludeert dat er sprake is van een negatieve samenhang. Op schoolniveau wordt, op basis van slechts twee bijdragen, uitsluitend een positieve samenhang vastgesteld.

In de interpretatieve analyse, waarbij we de 25 bijdragen aan een diepgaande, inhoudelijke analyse onderwierpen, kwamen we tot drie centrale thema's. Ten eerste identificeerden we het belang van bevoegde en bekwame leraren. Alle bijdragen kunnen als het ware gekaderd worden in een zoektocht naar kwaliteitsvol onderwijs met oog voor de cruciale rol van de leraar. Meer bepaald trachten de studies te achterhalen welke kenmerken van de leraar er precies toe doen opdat men gericht aan kwaliteitszorg en -verbetering kan doen. Eén van de frequent bestudeerde kenmerken is de opleidingsachtergrond van leraren, onder meer wegens de groeiende bezorgdheid over het toenemende aantal ongekwalificeerde leraren en de implicaties daarvan voor de onderwijskwaliteit. Het organiseren van masteropleidingen voor leraren basisonderwijs lijkt bijgevolg een tegenbeweging te zijn en een manier om het tekort aan leraren weg te werken. Een masteropleiding zou ertoe kunnen leiden dat het lerarenberoep aantrekkelijker wordt en bijgevolg een grotere en meer diverse instroom in de lerarenopleiding creëert. Ten tweede identificeerden we over de verschillende bijdragen heen de noodzaak om verder te kijken dan louter het opleidingsniveau of andere achtergrondkenmerken (geslacht, diploma's, aantal jaren ervaring) van leraren. Men roept op om ook, en misschien zelfs vooral, aandacht te besteden aan wat leraren effectief in hun klaspraktijk doen en op welke wijze die acties samenhangen met leerlingresultaten. Men beklemtoont met andere woorden een koerswijziging in het bestaande onderzoek, gaande van een *qualified teacher* naar een *quality teacher*. Het gaat dus om de vraag welke competenties van de leraar ertoe doen en in welke mate die samenhangen met het opleidingsniveau van de leraar. Ten derde identificeerden we talrijke methodologische moeilijkheden waar het huidige onderzoek mee kampt en die in de verschillende bijdragen worden aangehaald. Zo rijst er de vraag in welke mate het opleidingsniveau van leraren gezien kan worden als een stabiele vergelijkingsbasis aangezien er grote verschillen bestaan in de opleidingscontext, zowel binnen als tussen landen. Daarnaast hanteren veel studies een correlatieve onderzoeksdesign waardoor men geen causale effecten van het opleidingsniveau van de leraar kan vaststellen. Ook de afstand tussen het opleidingsniveau van de leraar en de uitkomsten, voornamelijk op leerlingniveau, wordt als (te) groot ervaren. Ten slotte houden enkele studies metingen in die plaatsvinden kort nadat men bepaalde masteropleidingen heeft ingevoerd waardoor men hier voorbijgaat aan het feit dat onderwijsvernieuwingen tijd vragen en tijd nemen. Het aandeel masters in het basisonderwijs is daarom vaak te beperkt waardoor effecten moeilijker vast te stellen zijn.

Deelstudie 2: Exploratief onderzoek

Om de tweede en derde onderzoeksvraag te beantwoorden, werd een exploratief onderzoek uitgevoerd bestaande uit een landenstudie en een meervoudige gevalstudie. Allereerst werden concrete praktijken in kaart gebracht en geanalyseerd. Hiervoor werd eerst een landenstudie uitgevoerd waarbij het vereiste opleidingsniveau (inclusief de structuur van de opleiding, de duur en het aandeel stage) en de tewerkstelling (inclusief het takenpakket en het salaris) van leraren kleuteronderwijs (ISCED 0) en lager onderwijs (ISCED 1) in kaart werden gebracht. Zo werd een globaal beeld verkregen van de situatie in 25 Europese landen (30 onderwijssystemen, meer bepaald in België, Bosnië en Herzegovina, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Liechtenstein, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovaakse, Slovenië, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk, Zweden en Zwitserland). Deze landenstudie vormde een opzet naar de meervoudige gevalstudie waarbij een diepgaande beschrijving werd beoogd van de wijze waarop de inzet van masters basisonderwijs in

scholen werkelijk verloopt en de wijze waarop de betrokken actoren die inzet beleven en evalueren.

De landenstudie resulteerde in de identificatie van vier types lerarenopleidingen. Een eerste type bevat landen, tien om precies te zijn, waar alle leraren basisonderwijs op bachelorniveau worden opgeleid (het zogenaamde BA-type). Op enkele uitzonderingen na kiezen deze landen ervoor om een aparte opleiding kleuteronderwijs en lager onderwijs aan te bieden. Deze bacheloropleidingen variëren in omvang en ook het verschil wat betreft de praktijkcomponent in de opleiding blijkt erg groot te zijn. Leraren met een bachelordiploma lager onderwijs verdienen in de meeste landen evenveel als leraren met een bachelordiploma kleuteronderwijs. Een tweede type, dat drie landen omvat, biedt een opleiding aan leraren kleuteronderwijs en lager onderwijs op masterniveau (het MA-type). In deze landen is een masteropleiding voor zowel leraren kleuteronderwijs als leraren lager onderwijs verplicht om lesbevoegdheid te verkrijgen. Deze landen kiezen er alle drie voor om leraren basisonderwijs samen op te leiden. Er zit een lichte variatie op zowel de studieduur als het aandeel praktijk, maar het laatste wordt over het algemeen georganiseerd in de masterjaren. Een derde type, bestaande uit vijf landen, organiseert naast de verplichte bacheloropleiding ook optionele masteropleidingen voor leraren basisonderwijs (het BAMA-type). De optionele masters kunnen erg verschillen wat betreft de duur en het stageaandeel. Er is weinig evidentie gevonden die aantoont dat leraren met een master in deze landen structureel meer verdienen of algemeen genomen een andere job uitoefenen dan hun collega's met een bachelordiploma. Een laatste type bevat zeven landen waarbij hogere eisen worden gesteld aan leraren lager onderwijs dan aan leraren kleuteronderwijs (het andere vereisten-type). Algemeen genomen is steeds een bachelor- of masterdiploma vereist voor het lager onderwijs en een diploma secundair onderwijs of een bachelordiploma voor het kleuteronderwijs. Binnen dit type treden grote verschillen op wat betreft de globale opleidingsduur, de praktijkcomponent in die opleiding en het salaris dat leraren in het basisonderwijs genieten.

We merken dus op basis van de landenstudie een duidelijk verschil tussen het kleuteronderwijs en het lager onderwijs wat betreft gangbare opleidingen voor masters basisonderwijs. In totaal heeft 40% van de bestudeerde landen een master voor leraren in het kleuteronderwijs (waarvan het merendeel optioneel), terwijl 56% van de landen een masteropleiding heeft voor leraren lager onderwijs (waarvan het merendeel verplicht). Deze masteropleidingen vertonen grote onderlinge verschillen in opleidingsduur en stageaandeel. In landen met een verplichte masteropleiding worden masters logischerwijs tewerkgesteld als leraar. Opvallend echter is ook dat er in landen met een optionele masteropleiding weinig evidentie gevonden is voor structurele verschillen in statuut (opdracht of verloning) tussen leraren met een masterdiploma en leraren met een bachelordiploma.

Op basis van de landenstudie werden vier cases geselecteerd voor de meervoudige gevalsstudie, namelijk: Portugal (MA-type), Ierland (BAMA-type), Finland (andere vereisten-type) en Nederland (BAMA-type). Aan de hand van de meervoudige gevalsstudie werd een gedetailleerde beschrijving verkregen van de manier waarop masters effectief worden opgeleid en tewerkgesteld in scholen in deze vier verschillende onderwijssystemen. We zoomden in op de (gepercipieerde) voor- en nadelen voor leerlingen, leraren en scholen en de condities die zij als noodzakelijk beschouwen opdat masters basisonderwijs een meerwaarde kunnen betekenen. Opmerkelijk is dat de

genoemde voor- en nadelen door de respondenten zich telkens op leraar- of schoolniveau bevinden. Indien men toch aanstipt dat een masterdiploma bijdraagt tot de leeruitkomsten van leerlingen, is dit eerder indirect.

Over de casussen heen werden drie voordelen frequent gerapporteerd door de respondenten. Ten eerste gaf men aan dat de tewerkstelling van masters basisonderwijs, naast andere kenmerken zoals aantal jaren onderrichtserving of specifieke talenten, een manier vormt om het professioneel leren binnen het schoolteam te bevorderen. Ten tweede werd in de meeste cases aangegeven dat een masteropleiding tot adequater pedagogisch-didactisch handelen van leraren kan leiden. De meerwaarde zit voornamelijk in de diepgaande en gespecialiseerde theoretische achtergrondinformatie die een masteropleiding biedt (vakinhoudelijk of over een breder thema) en die als het ware ertoe leidt dat leraren diverse situaties goed kunnen inschatten en de juiste handelingen kunnen stellen. Enkele respondenten geven aan dat de persoonlijkheid van de leraar als minstens even belangrijk moet worden beschouwd. Ten slotte geven enkele respondenten ook aan dat een masteropleiding bijdraagt tot een verbetering van het lerarenimago. Meer bepaald leidt een masteropleiding volgens sommigen tot een hogere gepercipieerde professionaliteit bij ouders en bijgevolg tot meer respect.

Naast voordelen werden ook enkele nadelen gerapporteerd. Het meest voorkomende nadeel is de vervreemding van de praktijk bij leraren met een masterdiploma. Zo blijken sommige masters situaties te overanalyseren of ontbreekt het hen aan praktijkvaardigheden of voeling met de praktijk, bijvoorbeeld op het vlak van klasmanagement en inschatting van de beginsituatie van leerlingen. Daarnaast wordt als nadeel aangegeven dat een verschil in diploma's ook invloed uitoefent op de sociaal-professionele relaties in een schoolteam. Zo zorgt de mix aan diploma's ervoor dat de impliciete norm van gelijkwaardigheid kan worden aangetast of ervaren respondenten een te grote kloof in kennis en vaardigheden.

Ten slotte werden door de respondenten ook diverse condities aangebracht opdat leraren met een masterdiploma een meerwaarde zouden kunnen betekenen voor de leerling, de leraar en de school. Allereerst geven de respondenten aan dat ze een kwaliteitsvolle pre-service basisopleiding (op bachelorniveau) verwachten die voldoende praktijkgericht is en waarin de nexus tussen theorie en praktijk stevig verankerd is. In die zin primeert de inhoud op het veeleer arbitraire label 'bachelor' of 'master'. Ten tweede moeten optionele, eventuele in-service, masteropleidingen inzetten op het slaan van de brug tussen praktijk, theorie en onderzoek en op een diepgaande specialisering binnen een bepaald onderwerp. Ten derde valt op dat geen van de respondenten ervoor pleit om leraren met een masterdiploma systematisch uit de klas te halen. Wel pleit men voor taakdifferentiatie waarbij masters, als deel van hun job, klasoverstijgende verantwoordelijkheden opnemen die passen bij hun specialisatie. Ook een bijbehorend aangepast salaris, dat eerder aansluit bij functiedifferentiatie, vinden masters belangrijk. Om dergelijke vormen van differentiatie mogelijk te maken, wordt tot slot een lerende schoolcultuur als noodzakelijk beschouwd. Een schoolteam moet immers bereid zijn om de expertise van een master te waarderen en in te zetten in het streven naar verbetering van de onderwijskwaliteit.

Besluit

Hoewel dit onderzoeksproject uit twee deelstudies bestaat, namelijk een reviewstudie en een exploratief onderzoek (landenstudie en meervoudige gevalstudie), zijn beide in hun gezamenlijkheid van belang om de tewerkstelling van masters basisonderwijs ten volle te begrijpen. Wanneer we de resultaten van beide delen integreren, dan komen we tot vijf slotconclusies.

Ten eerste mag de discussie over de opleiding en tewerkstelling van masters in het basisonderwijs zich niet beperken tot louter het al dan niet bezitten van een masterdiploma. Een masterdiploma an sich wordt beschouwd als een onstabiele vergelijkingsbasis, zowel op basis van de reviewstudie als de landenstudie. Van belang is vooral de inhoud van de masteropleiding en de wijze waarop die aansluit bij de basisopleiding. Ook de respondenten uit meervoudige gevalstudie geven aan dat het niet zozeer over het al dan niet hebben van een masterdiploma draait, maar met name om de kennis en vaardigheden waarover een leraar beschikt. Bijgevolg primeert de inhoud van een masteropleiding op het label en moet de discussie over het opleiden en tewerkstellen van masters in het basisonderwijs gaan over de vraag welke competenties leraren moeten beschikken en in welke mate een masteropleiding hiertoe kan bijdragen.

Ten tweede wordt in de literatuur hetgeen leraren in de klas doen, de manier waarop ze hun lespraktijk vormgeven en interageren met leerlingen, als een fundamenteel kenmerk voor het beïnvloeden van de leerprestaties van leerlingen naar voren geschoven. De meerwaarde van een masterdiploma lijkt zich volgens de reviewstudie vooral te situeren in het optimaliseren van inhoudelijke expertise en pedagogisch-didactisch handelen van de leraar om zo, indirect, de leerlingenuitkomsten (zowel cognitief als non-cognitief) te beïnvloeden. De meervoudige gevalstudie bevestigt dat een masteropleiding kan bijdragen aan de adequaatheid van het pedagogisch-didactisch handelen van leraren, onder andere via de theoretische bagage of vakinhouden in een masteropleiding. In die zin werkt een master basisonderwijs voortdurend op het snijvlak van theorie en praktijk en lijkt de plaats van een leraar met een masterdiploma in de klas zelf te zijn, weliswaar met de mogelijkheid om bij te dragen tot de klaspraktijk van andere leraren in het schoolteam en aan schoolontwikkeling in het algemeen.

Ten derde blijkt zowel uit de reviewstudie als uit de meervoudige gevalstudie dat de tewerkstelling van masters basisonderwijs in scholen gezien kan worden als een manier om educatieve diversiteit in het schoolteam te creëren en vervolgens het leren onder elkaar te stimuleren. In die zin kan de tewerkstelling van masters een bijdrage leveren aan het omvormen van scholen tot professionele leergemeenschappen. Tegelijkertijd ziet men de mix in opleidingsniveaus binnen een schoolteam als slechts één bron van productieve diversiteit in de meervoudige gevalstudie. Het uiteenlopende aantal jaren onderrichtserving, de verschillende instellingen waar men de lerarenopleiding heeft gevolgd, de persoonlijke profilering tijdens de basisopleiding aan de hand van keuzevakken, stage en de masterproef, specifieke talenten en vele andere aspecten vormen volgens de meeste respondenten evenzeer een belangrijke bron voor het professioneel leren binnen het schoolteam. Centraal staat dus voornamelijk het gezamenlijk benutten van de verschillende expertises die heersen binnen een schoolteam, onafhankelijk van de wijze waarop die expertises werden verworven (bijvoorbeeld tijdens een masteropleiding, door nascholing of in de vrije tijd).

Ten vierde vinden we in de literatuur het theoretische argument terug dat een masteropleiding kan bijdragen aan het verbeteren van het imago van het lerarenberoep. Ook in de meervoudige gevalsstudie wordt dit voordeel genoemd. Meer veronderstelde professionaliteit en een hogere maatschappelijke status kunnen ook impact hebben op de instroom in de lerarenopleiding. Een belangrijke bedenking hierbij is dat veranderde instroom niet noodzakelijkerwijs meer diverse instroom betekent maar ook een verschuiving van instroom kan zijn, wat opnieuw risico's inhoudt voor een homogenisering van het lerarenteam.

Ten vijfde kan het opleiden van masters basisonderwijs niet losgekoppeld worden van de tewerkstelling van masters basisonderwijs. Immers, vanuit het oogpunt van leraren die de inspanning leveren om een masteropleiding te volgen, is het belangrijk om die investering zoveel mogelijk te laten renderen. Ook vanuit een beleidsstandpunt wordt logischerwijs gestreefd naar maximale impact. Dat betekent dat de bijkomstige expertise die leraren halen uit hun masteropleiding zoveel mogelijk ingezet moet worden, niet alleen op klasniveau maar ook op schoolniveau. Toch suggereert de landenstudie dat er weinig systematische evidentie is voor verschillende statuten (nl. opdracht of verloning) voor bachelors en masters. Toch worden carrièremogelijkheden en verloning door respondenten in de meervoudige gevalsstudie gezien als duidelijke condities om de meerwaarde van masters in het basisonderwijs te vergroten. Om dit mogelijk te maken, is een duidelijk kader nodig. Dit kader kan geboden worden in de vorm van taak- en functiedifferentiatie, waarbij masters naast hun rol als leraar van hun schoolleider de formele verantwoordelijkheid krijgen om bepaalde klasoverstijgende taken op te nemen of processen te leiden binnen het team die aansluiten bij hun expertise. Ook een differentiatie in loon wordt als noodzakelijk beschouwd. Zo kan de aantrekkelijkheid van de masteropleiding verhoogd worden en kan er tegelijkertijd vermeden worden dat leraren met een masterdiploma het onderwijs verlaten.

3. Beleidsaanbevelingen: drie lijnen en zes aanbevelingen

3.1 Variatie aan masteropleidingen: inhoud boven label

3.1.1 Aanbeveling 1: Investeer in een kwaliteitsvolle lerarenopleiding waarvan het curriculum primeert op het diploma (bachelor of master)

Zowel uit de reviewstudie als uit het exploratieve onderzoek blijkt dat het vraagstuk over de meerwaarde van masters basisonderwijs voor de leerling, de leraar en de school zich niet mag beperken tot het al dan niet bezitten van een masterdiploma. De reviewstudie en de landenstudie tonen immers aan dat een masterdiploma geen stabiele vergelijkingsbasis vormt doordat er, zowel binnen landen als tussen landen, grote verschillen optreden in onder meer de specifieke focus, de duur en de plaats van stage in de masteropleiding en de aansluiting met de vooropleiding. Ook de respondenten uit de verschillende buitenlandse casussen geven aan dat het niet zozeer om het al dan niet hebben van een masterdiploma draait, maar met name om de kennis en vaardigheden waarover een leraar beschikt naar aanleiding van een kwaliteitsvolle opleiding, tot welk diploma (bachelor of master) die opleiding dan precies ook leidt bij een succesvolle voltooiing ervan. Algemeen genomen geven de respondenten aan dat zij een kwaliteitsvolle opleiding verwachten,

waarbij het opleidingscurriculum primeert boven het ‘label’ of de opleidingsgraad. Inhoudelijk moet er in het curriculum sprake zijn van een sterke nexus tussen onderzoek en praktijk. Het geleerde tijdens zowel de basisopleiding (bijvoorbeeld op bachelorniveau) als een eventuele vervolgopleiding (bijvoorbeeld op bachelor na bachelor- of masterniveau) of tijdens permanente professionalisering moet leraren in staat stellen om op een kwaliteitsvolle manier hun lespraktijk vorm te geven en zo het leren van alle leerlingen te bevorderen. De vraag is dus niet of een masteropleiding basisonderwijs noodzakelijk/relevant is voor de onderwijskwaliteit, maar vooral welke inhoudelijke componenten een vervolgopleiding moet bevatten opdat het bijdraagt tot een optimalisering van de klaspraktijk van leraren en de algemene schoolwerking. Met andere woorden: de keuze voor het curriculum primeert en gaat vooraf aan de keuze voor het opleidingsniveau.

3.1.2 Aanbeveling 2: Investeer in kwaliteitsvolle en specialiserende (optionele) professionalisering specifiek gericht op leraren basisonderwijs

Het onderzoek suggereert dat de meerwaarde van een masterdiploma zich vooral situeert in het optimaliseren van het pedagogisch-didactisch handelen van de leraar om zo, indirect, de leerlingenuitkomsten (zowel cognitief als non-cognitief) te beïnvloeden. Uit de reviewstudie blijkt dat de samenhang tussen het opleidingsniveau van de leraar en uitkomstvariabelen op leraarniveau uitgesprokener is dan de samenhang tussen het opleidingsniveau van de leraar en uitkomstvariabelen op leerlingniveau. Hoewel de helft van de studies geen significante samenhang vaststelt, toont 43% van de studies een positieve samenhang aan tussen het bezitten van een masterdiploma en uitkomsten op leraarniveau. Het gaat in de meeste van deze studies om het pedagogisch-didactisch handelen van de leraar. Ook uit het exploratieve onderzoek blijkt dat een masteropleiding, net zoals andere vormen van professionalisering, kan bijdragen aan de adequaatheid van het pedagogisch-didactisch handelen van de leraar. Ten eerste geven diverse respondenten aan dat de theoretische bagage die men verwerft in de masteropleiding, of een andere vorm van diepgaande en gespecialiseerde professionalisering, ervoor zorgt dat men de eigen klaspraktijk en het gedrag van leerlingen beter begrijpt waardoor ze hun handelingen beter op hun leerlingen kunnen afstemmen. Gedurende de opleiding kon men het geleerde steeds koppelen aan de reeds verworven praktijkervaringen tijdens de bacheloropleiding en/of tijdens werkervaring als leraar in de klas. Ten tweede geven meerdere respondenten aan dat de meerwaarde van een masteropleiding, of een vergelijkbare vorm van professionalisering, ligt in de mogelijkheid om gespecialiseerde expertise op te doen, vakinhoudelijk en vakdidactisch (zoals talen en STEM) of met betrekking tot bredere thema's (zoals *special needs* en supervisie). Dat kan ervoor zorgen dat leraren met specialisaties daarbij passende verantwoordelijkheden en rollen in een schoolteam opnemen die de onderwijskwaliteit ten goede kunnen komen. Ten derde geven diverse respondenten aan dat ze de ruimte voor reflectie in een masteropleiding, of een soortgelijke vorming, erg waarderen. Reflectieruimte biedt aan hen de mogelijkheid om kritisch tegenover hun eigen klaspraktijk te staan en, kortom, als *reflective professional* te werk te gaan.

Mocht een masteropleiding specifiek gericht op het basisonderwijs georganiseerd worden in Vlaanderen, dan lijkt de kunst er dus in te bestaan om (1) de masteropleiding zo in te vullen dat een diepgaande theoretische vorming onlosmakelijk verbonden is met de dagelijkse praktijk van het

basisonderwijs, (2) de mogelijkheid te bieden zich in een bepaald onderwerp te specialiseren en (3) structureel ruimte te voorzien voor reflectie over de praktijk en voor praktijkonderzoek – steeds gericht op de optimalisering van de eigen school- en klaspraktijk. Een gespecialiseerde, theoretische benadering wordt dus het best steeds gekoppeld aan het dagelijkse functioneren van leraren. In die zin werkt een master basisonderwijs voortdurend op het snijvlak van theorie en praktijk en lijkt de plaats van een leraar met een masterdiploma hoofdzakelijk in de klas zelf te zijn, weliswaar in nauwe interactie met collega's met het oog op bijdragen aan de klaspraktijk van andere leraren in het schoolteam en aan schoolontwikkeling in het algemeen.

Wat betreft de opleidingsvorm komen uit het exploratieve onderzoek meerdere scenario's naar voren die door de respondenten gewaardeerd worden, zoals een verplichte pre-service bacheloropleiding gevolgd door een al dan niet optionele in-service masteropleiding specifiek gericht op het basisonderwijs of gevolgd door meerdere in-service gespecialiseerde professionaliseringsinitiatieven. Voor welk scenario er ook geopteerd wordt, belangrijk is dat een masteropleiding wordt georganiseerd met aandacht voor de drie eerder vermelde inhoudelijke condities en met oog voor de eigenheid van de masteropleiding en de verhouding tot andere vormen van professionalisering (bijvoorbeeld banaba's en bijscholingstrajecten).

3.2 Lerarenteam: behoefte aan diversiteit

3.2.1 Aanbeveling 3: Creëer en handhaaf heterogene lerarenteams in lerende schoolculturen

De resultaten van de reviewstudie en het exploratieve onderzoek suggereren dat heterogene lerarenteams van belang zijn om lerende schoolculturen te installeren. Diverse opleidingsniveaus en verschillende specialisaties zijn een doeltreffende manier om die heterogeniteit binnen teams te creëren en daarbij van elkaar te leren. Verschillende opleidingsniveaus zijn evenwel slechts één manier om een divers lerarenteam te bewerkstelligen. Uit het exploratieve onderzoek blijkt allereerst dat een opleiding aan de ene onderwijsinstelling andere accenten kan leggen dan een opleiding van hetzelfde niveau aan de andere onderwijsinstelling, dat er binnen zo'n opleiding persoonlijke profilering mogelijk is en dat de diversiteit aan accenten en profilering wenselijk is met het oog op een divers lerarenteam met expertise in verschillende domeinen. Daarnaast blijkt uit het exploratieve onderzoek dat niet enkel de opleidingsachtergrond maar ook het aantal jaar onderwijservaring, persoonlijkheid, talenten en culturele achtergrond voor een heterogeen lerarenteam kunnen zorgen. Met name de exploratieve studie over Nederland laat zien dat verstrenging van toelatingseisen van de reguliere lerarenopleiding tot afgenomen diversiteit in de populatie van toekomstige leraren kan leiden en dus tot homogenisering van het lerarenteam. Om heterogene lerarenteams te creëren en te handhaven, zetten we met andere woorden het best in op diversiteit in de brede zin van het woord. Een degelijk uitgewerkt personeelsbeleid, dat deze diversiteit in het schoolteam monitort door aandacht te hebben voor het opleidingsniveau van leraren maar evenzeer andere aspecten zoals bijzondere kennis en vaardigheden of achtergrondkenmerken is dan ook cruciaal. De diversiteit op het vlak van opleidingsniveau kan bovendien uitsluitend gevrijwaard worden wanneer een masteropleiding basisonderwijs optioneel is.

3.2.2 Aanbeveling 4: Investeer in verder onderzoek naar de relatie tussen masters basisonderwijs en schoolontwikkeling

Er wordt regelmatig verondersteld dat de tewerkstelling van leraren met een masterdiploma tot schoolontwikkeling en professionele leergemeenschappen kunnen leiden en dat het net deze aspecten zijn die uiteindelijk betere leerlinguitkomsten realiseren. Uit de reviewstudie blijkt dat de relatie tussen leraren met een masterdiploma en uitkomstvariabelen op schoolniveau en vervolgens de invloed hiervan op uitkomstvariabelen op leerlingniveau vooralsnog onderbelicht is, onder meer wegens de complexiteit van het vraagstuk. De reviewstudie bevat slechts één studie die de effecten op schoolniveau nagaat. Het exploratieve onderzoek biedt aanwijzingen dat leraren met verschillende specialisaties, al dan niet op masterniveau, de school ten goede komen, bijvoorbeeld op het vlak van een lerende schoolcultuur zoals beschreven in de vorige aanbeveling. Wat leraren met een masterdiploma precies voor schoolontwikkeling en professionele leergemeenschappen kunnen betekenen en hoe dit uiteindelijk de leerling ten goede komt is vooralsnog slechts beperkt bestudeerd. Toekomstig onderzoek naar leraren met een masterdiploma richt zich het best op een diepgaandere kwalitatieve en kwantitatieve studie van de samenhang tussen masters basisonderwijs en duurzame schoolontwikkeling, de relatie met mogelijk vergelijkbare profielen zoals leraren met een gespecialiseerd bachelor na bachelor-diploma schoolontwikkeling, de condities die voor duurzame schoolontwikkeling noodzakelijk zijn, en de wijze waarop de tewerkstelling van masters basisonderwijs uiteindelijk bijdraagt aan een hoger leerrendement bij leerlingen.

3.3 Lerarenimago en loopbaandifferentiatie: hand in hand

3.3.1 Aanbeveling 5: Zet in heterogene lerarenteams in op taakdifferentiatie en voorzie formele mandaten

Uit het exploratieve onderzoek blijkt allereerst dat er in heterogene lerarenteams het best ingezet wordt op taakdifferentiatie waarbij ieders expertise erkend wordt en verantwoordelijkheden duidelijk gekaderd worden. Wanneer een lerarenteam bestaat uit zowel leraren met een bachelordiploma als leraren met een masterdiploma, moet erover gewaakt worden dat beide groepen als evenwaardige partners te werk worden gesteld. Een mogelijke strategie daarvoor is dat er in de school voor alle leraren kansen zijn voor taakdifferentiatie. Het inzetten en erkennen van ieders expertise kan daarbij het ontstaan van conflictueuze verhoudingen tussen masters en andere leraren binnen een schoolteam voorkomen.

Daarnaast wijst het exploratieve onderzoek op het belang van het geven van de formele verantwoordelijkheid en bijbehorende bevoegdheid vanuit de school aan leraren met een masterdiploma of andere leraren met een specifieke scholing waarmee zij schoolontwikkeling binnen hun expertise kunnen initiëren en ondersteunen.¹ Bij de toekenning van een dergelijke

¹ In het [onderzoeksrapport](#) (Struyve, Frijs, Vanblaere, Delrue & De Fraine, 2019) spreken we van een formeel *mandaat* waarmee we verwijzen naar het opnemen van verantwoordelijkheden gerelateerd aan de specifieke expertise van de leraar in kwestie (zie bijvoorbeeld p. 81, 100 en 107). We bedoelen daarmee dus geen tijdelijk mandaat zoals de term mogelijk in personeelsbeleid gebruikt wordt.

verantwoordelijkheid verschuiven we van taakdifferentiatie naar het domein van functiedifferentiatie. Van belang is dat een dergelijke verantwoordelijkheid niet noodzakelijk leidt tot het voltijds opnemen van een andere functie binnen het schoolteam. Het gaat daarentegen over de verlening van een formele verantwoordelijkheid door het schoolbestuur of de schoolleider, in tegenstelling tot een rol die masters informeel zelf opnemen, waardoor masters basisonderwijs (h)erkend worden om vernieuwingsprocessen op school te initiëren en te begeleiden, terwijl ze zelf hoofdzakelijk in de klas staan. Volgens diverse respondenten kan loopbaandifferentiatie op die wijze bijdragen aan een verhoogde aantrekkelijkheid en, bijgevolg, een verhoogd imago van het lerarenberoep.

3.3.2 Aanbeveling 6: Zorg voor een aantrekkelijk loon voor masters basisonderwijs

Hoewel de landenstudie suggereert dat weinig landen automatisch een hoger loon toekennen aan masters basisonderwijs in vergelijking met bachelors basisonderwijs blijkt uit verschillende casussen uit de exploratieve studie wel dat het belangrijk is dat het salaris voor masters basisonderwijs aantrekkelijk is om leraren te stimuleren om deze masteropleiding te volgen. Dit komt vooral naar boven in landen waar een masteropleiding optioneel is (nl. kleuteronderwijs in Finland en basisonderwijs in Ierland) en waar loon dus een stimulans kan zijn om leraren aan te trekken in deze opleidingen en daarnaast ook in het basisonderwijs te houden. Een niet-marktconform loon voor masters die in het basisonderwijs (deels) voor de klas staan houdt namelijk het risico in dat deze masters niet terugkeren naar de klaspraktijk maar andere sectoren opzoeken. Een aangepast salaris kan volgens diverse respondenten ook bijdragen aan een verhoogde aantrekkelijkheid van het lerarenberoep.

4. Conclusie

Aan de hand van de zes besproken aanbevelingen gekoppeld aan drie op het onderzoek gebaseerde lijnen schetsen we in deze tekst waarop het onderwijsbeleid het best inzet mocht er een masteropleiding basisonderwijs opgericht worden en mochten er masters basisonderwijs in het Vlaamse onderwijslandschap tewerkgesteld worden. Aan de hand van het gevoerde onderzoek en de daarop gestoelde beleidsaanbevelingen willen we het huidige debat over de meerwaarde van masters basisonderwijs informeren en onderbouwen met het oog op kwaliteitsvol onderwijs voor alle leerlingen in het Vlaamse basisonderwijs.

Referentie

Struyve, C., Frijns, C., Vanblaere, B., Delrue, K., & De Fraine, B. (2019). *Reviewstudie en exploratief onderzoek naar masters basisonderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Klik [hier](#) om het volledige onderzoeksrapport te raadplegen. De referenties die in de beleidsamenvatting worden vermeld zijn terug te vinden in het onderzoeksrapport.